

The Crisis of 2014 in Ukraine and Its Effects and Consequences for both sides

Seyyed Davood Aghaee¹

Professor of Regional Studies, Faculty of Law and Political Sciences,
University of Tehran

Soheil Etesami

M.A in Regional Studies, Faculty of Law and Political Sciences, University
of Tehran

(Date received: 9 November 2022 - Date approved: 24 January 2023)

Abstract

Introduction: Every crisis that happens, the nature and messages of the actors are different. In other words, domestic crises have domestic effects and consequences, and international crises have international effects and consequences. The crisis may not be an exception to this rule and it has results and consequences, and these consequences will definitely expand with its continuation, but it can be recognized according to the effects of all and its consequences. What is certain is that this is the main cause of this crisis. Ukraine is a country with a special geopolitical position between the European Union and Russia. This geopolitical situation has caused Ukraine to inadvertently enter into international conflicts, which have generally been between the three powers of Russia, the European Union, and the United States. In fact, Ukraine has been a victim of geopolitical danger, which has always caused many conflicts and displacements in this country throughout history, and this issue has made it unable to have an independent internal policy and always fluctuate between the East and the East. The crisis of 2014 (Ukraine), which arose after the non-signing of the cooperation agreement between Ukraine and the European Union, can be considered in the framework of competition between great powers.

---

1. E-mail: sdaghaee@ut.ac.ir (Corresponding Author)

Research Question: A question has been raised about this research, what is the impact of this crisis and does it have any consequences for European countries, Russia, Europe and the United States?

Research Hypothesis: Every crisis that occurs has different nature and effects, actors and messages. In other words, domestic crises have domestic effects and consequences, and international crises have international effects and consequences. The crisis may not be an exception to this rule and it has results and consequences, and these consequences will definitely expand with the continuation of the crisis, but it can be recognized due to the continuity of all its effects and consequences. What is certain is that this issue is the main cause of this crisis.

Methodology (and theoretical framework if there are): The research method is descriptive-analytical in the form of a qualitative method based on content analysis and using the threat balance theory as an intellectual framework. Stephen Walt believes that governments not only balance against power, but may also balance against threats. Walt believes that the threat is the core of countries' concern. To understand the extent of the threat, factors such as threatening intentions and behavior, geographic proximity, and offensive power of the threat source must also be considered. The situation of Ukraine is such that this country is placed between Russia and the West, and if each of the parties dominates this country, they will be in a higher position and will subsequently gain the ability to create threats. Russia felt threatened by Ukraine joining the European Union and NATO and considered it a strategic threat and reacted to it. In fact, Russia's sense of danger from the emerging threats led this country to adopt a balancing act against other powers. **Results and Discussion:** The crisis of 2014 in Ukraine, which led to the non-signing of the cooperation agreement between the representatives of this country and the European Union, can also be considered against this power. Yanukovich announced that he has no ally to join the European Union. This was followed by a demonstration in Kyiv's Independence Square protesting Yanukovich's decision not to join the European Union. The demonstration turned violent. Following these developments and the deterioration of the local internal situation, Viktor Yanukovich was removed from the presidency, elections were

held on May 25, 2014, and Petro Poroshenko was elected as the President of the Republic. Following these incidents, serious protests started in the east and south of the country. On February 26, pro-Russian separatists took control of the Crimean Peninsula. A few days after these events, on March 16, 2014, the people of Crimea joined Russia by holding a referendum, and this peninsula became part of Russian territory. After Crimea's independence, separatists demonstrated in Luhansk and Donetsk, demanding secession from Kyiv. With the efforts of the Organization for Security and Cooperation in Europe, the warring groups signed the Minsk Protocol in September 2014 with the aim of a ceasefire. After a month-long ceasefire, a second Minsk agreement was signed in February 2015 by the leaders of Britain, Russia, some French and German officials to revive the previous agreement. Therefore, the consequences of this crisis are not limited to everyone, but it has many effects and consequences for all parties involved.

Conclusion: The crisis of 2014 was the result of the friction of the great powers, as well as the readiness of the internal conditions in Ukraine. Following this crisis, the demarcations of the Cold War era were reestablished, but in this period the competition was more economic and both sides benefited more from economic and political tools. EU-Russia relations were at a high level before the crisis, the volume of trade between these two powers was high, and these relations were not suitable for the United States because by destroying Russia, the world was moving towards multipolarity. This leads to a situation in which the United States can no longer exert power alone as a hegemon. Therefore, with this crisis, the relationship between Russia and the European Union has decreased significantly, and the European Union has approached the United States to deal with Russia and has increased its relations with this country.

Keywords: European Union, the United States, Ukraine, Crisis, Russia.

بحران ۲۰۱۴ اوکراین و آثار و پیامدهای آن برای طرف‌های این بحران

سید داود آقایی^۱

استاد، گروه مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

سهیل اعتصامی

کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۱۸ تاریخ پذیرش ۱۴۰۱/۱۱/۰۴)

چکیده

اوکراین کشوری است با موقعیت ژئوپلیتیکی ویژه که در میان اتحادیه اروپا و روسیه قرار دارد. این وضعیت ژئوپلیتیکی سبب شده است اوکراین وارد درگیری‌های بین‌المللی شود که بیشتر میان سه قدرت روسیه، اتحادیه اروپا و ایالات متحده مطرح بوده است. در واقع اوکراین قربانی موقعیت ژئوپلیتیکی خود است که در طول تاریخ سبب درگیری‌ها و جابه‌جایی‌های قدرت در این کشور بوده و سبب شده است نتواند سیاست داخلی و خارجی مستقلی داشته باشد و همواره در میان شرق و غرب در نوسان بوده است. بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ را که به دنبال امضای توافق‌نامه همکاری اوکراین با اتحادیه اروپا به وجود آمد، نیز می‌توان در چارچوب رقابت این قدرت‌ها در نظر گرفت. به همین دلیل، پیامدهای این بحران به اوکراین محدود نماند و برای همه طرف‌های درگیر در آن آثار و پیامدهای زیادی داشت. این پرسش مطرح است که این بحران برای اوکراین، روسیه، اتحادیه اروپا و آمریکا چه آثار و پیامدهایی داشته است؟ با استفاده از رویکرد توصیفی - تحلیلی و در قالب روش کیفی بر پایه تحلیل محتوا و با توجه به نظریه موازنه تهدید استفان والت که معتقد است که تهدید هسته مرکزی نگرانی‌های امنیتی را تشکیل می‌دهد، به این نتیجه رسیده‌ایم که این بحران سبب ایجاد دسته‌بندی جدیدی در عرصه بین‌المللی شده است که نمود آن نزدیک شدن اتحادیه اروپا به آمریکا و در نتیجه، رویارویی آن‌ها با روسیه است. در واقع این بحران سبب شده که کشورهای عضو جبهه غرب در برخورد با روسیه متحدتر شده و هدف واحدی را دنبال کنند که همان تضعیف روسیه است.

واژگان اصلی: آمریکا، اتحادیه اروپا، اوکراین، بحران، روسیه.

۱. نویسنده مسئول: sdaghaee@ut.ac.ir

مقدمه

در دوره‌های زمانی مختلف نظام بین‌الملل شاهد رخدادهایی است که الگوهای جدیدی از همکاری و تعارض را میان بازیگران ایجاد می‌کند. هر بحرانی که در عرصه بین‌المللی ایجاد می‌شود بازیگران، آثار و پیامدهایی دارد که بنا بر سرشت و ابعاد آن متفاوت است. به بیان دیگر، بحران‌های داخلی بیشتر آثار و پیامدهای داخلی و بحران‌های بین‌المللی نیز آثار و پیامدهای بین‌المللی دارند. بحران اوکراین که به دنبال امضانکردن توافق‌نامه همکاری میان اوکراین در دوره ویکتور یانوکوویچ، رئیس‌جمهور روس‌گرای این کشور و اتحادیه اروپا شکل گرفت از این قاعده جدا نبوده است و تاکنون نتایج و پیامدهای مهمی داشته است و با تداوم بحران، این پیامدها گسترش خواهد یافت، اما به دلیل تحول آن، همه آثار و پیامدهای آن قابل شناسایی نیست. اما مشخص است بحران اوکراین تاکنون تأثیرهای زیادی بر اوکراین، روسیه، اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا گذاشته است که بازیگران اصلی این بحران بوده‌اند، ما در این نوشتار به آن می‌پردازیم.

اوکراین به‌عنوان کشوری که این بحران در آن رخ داده است و جایگاه ژئوپلیتیکی مهمی دارد و به‌عنوان حایل میان روسیه و غرب شناخته می‌شود، بیشترین آسیب را از آن دیده است. مهم‌ترین نمود آن را می‌توان به خطر افتادن یکپارچگی سرزمینی این کشور به سبب پیوسته‌سازی شبه‌جزیره کریمه به مساحت ۲۶۲۰۰ کیلومتر مربع توسط روسیه دانست. برای روسیه هم به‌عنوان کشوری که با حمله به اوکراین و جدایی شبه‌جزیره کریمه از آن نقش اصلی را در این بحران داشته است، آثار و پیامدهای زیادی از جمله تحریم‌های سنگین کشورهای غربی داشته است که موجب بدتر شدن عملکرد اقتصادی روسیه، انزوای سیاسی آن از غرب و همچنین تأثیر منفی بر وضعیت بخش‌های مختلف اقتصاد و شرکت‌های بزرگ خصوصی داشته است.

اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا هم به‌عنوان بازیگران تأثیرگذار در این بحران از پیامدهای آن در امان نبوده‌اند، البته این پیامدها برای آمریکا خیلی اندک بوده است، زیرا روسیه و آمریکا در آستانه بروز بحران در حوزه اقتصادی روابط عمیقی نداشتند که به دلیل این بحران از آن آسیب ببیند. اتحادیه اروپا به دلیل وابستگی عمیق به منابع انرژی روسیه با بحران انرژی روبه‌رو شد، زیرا روسیه در دهه‌های اخیر مهم‌ترین تأمین‌کننده انرژی اتحادیه اروپا بوده است. تا آنجا که در آن زمان، ۳۵ درصد نفت مصرفی اتحادیه اروپا، ۳۰ درصد گاز مصرفی آن و ۲۶ درصد زغال سنگ مصرفی اتحادیه اروپا را تأمین می‌کرد. در این نوشتار می‌خواهیم با استفاده از رویکرد توصیفی - تحلیلی و در قالب روش کیفی بر پایه تحلیل محتوا و استفاده از منابع کتابخانه‌ای در چارچوب نظریه موازنه تهدید استفان والت که معتقد است دولت‌ها فقط در برابر قدرت اقدام به موازنه نمی‌کنند، بلکه در برابر تهدید هم ممکن است برای موازنه اقدام

کنند، پیامدهای این بحران را برای هر یک از قدرت‌های تأثیرگذار در آن یعنی اوکراین، اتحادیه اروپا، آمریکا، روسیه بررسی کنیم.

چارچوب نظری

برای فهم بهتر موضوع مناسب دیدیم از نظریه موازنه تهدید استفان والت در این نوشتار به عنوان قالب فکری استفاده کنیم. استفان والت^۱ معتقد است دولت‌ها فقط در برابر قدرت اقدام به موازنه نمی‌کنند، بلکه در برابر تهدید هم ممکن است برای موازنه اقدام کنند. والت بر این باور است که تهدید هسته مرکزی نگرانی‌های کشورها را تشکیل می‌دهد (Walt, 1987: 21). برای فهم میزان تهدید باید عواملی مانند نیت و رفتار تهدیدآمیز، نزدیکی جغرافیایی و قدرت تهاجمی منشأ تهدید در نظر گرفته شوند (Walt, 1985: 9). والت بر این باور است آنچه در روابط میان دولت‌ها اهمیت دارد، برداشت آن‌ها از یکدیگر به عنوان تهدید و نه صرف میزان قدرت هریک از آن‌هاست. دولت‌ها در برابر آن دسته از دولت‌هایی اقدام به موازنه می‌کنند که تهدیدی فوری نسبت به موجودیت یا منافع آن‌ها باشند. موقعیت اوکراین به گونه‌ای است که این کشور میان روسیه و غرب قرار گرفته است و اگر هر کدام از دوطرف بر آن تسلط یابند در موقعیت بالاتری قرار می‌گیرند و توانایی ایجاد تهدید را به دست می‌آورند. روسیه اقدام‌های غرب مانند گسترش ناتو به سوی «خارج نزدیک» روسیه، از احتمال پیوستن اوکراین به اتحادیه اروپا و ناتو و حمایت غرب از جنبش‌های مردم‌سالارانه احساس خطر کرده و آن را تهدیدی راهبردی^۲ برآورد کرده و به آن واکنش نشان داده است. در واقع احساس خطر روسیه از تهدیدهای شکل گرفته، این کشور را به موازنه‌سازی در مقابل قدرت‌های دیگر وادار کرده است که نتیجه آن در دخالت نظامی در شبه‌جزیره کریمه و پیوسته‌سازی آن به روسیه دیده می‌شود.

پیشینه پژوهش

یاری (۲۰۱۷) در مقاله «پوتین و الحاق کریمه به روسیه؛ واکاوی ژئوپلیتیک از اقدام روسیه در پیوسته‌سازی شبه‌جزیره کریمه» با بررسی بحران اوکراین و سیاست خارجی پوتین در برابر اوکراین، عوامل ژئوپلیتیکی تصمیم روسیه مبتنی بر پیوسته‌سازی شبه‌جزیره کریمه را بررسی کرده است. او موقعیت ژئوپلیتیکی مهم اوکراین را عامل اصلی تصمیم روسیه برای پیوسته‌سازی کریمه می‌داند تا بتواند در جهت آن منافع خود را حفظ کند. بعد از پیوسته‌سازی کریمه، روسیه از سوی غرب و اروپا متحمل تحریم‌های بسیاری شد، اما به هیچ‌وجه حاضر به

1. Stephen Walt
2. Strategic

چشم‌پوشی از اوکراین و کریمه نشد، چون این منافع ژئوپلیتیکی (ژئواستراتژیک، ژئوکالچر و ژئواکونومیک) در گرو حفظ کریمه است. گیل (۲۰۱۴) در مقاله «پیامدهای سیاسی و اقتصادی پیوسته‌سازی کریمه به روسیه»، پیامدهای سیاسی و اقتصادی پیوسته‌سازی کریمه به روسیه را بررسی کرده است. او می‌گوید رویکردی در دهه ۲۰۰۰ بین اوکراین، اتحادیه اروپا و ناتو بود که تمایل اوکراین در پیوستن به ناتو از سوی روسیه به‌عنوان یک تهدید محسوب می‌شود، زیرا مرزهای ناتو به قلمرو روسیه نزدیک‌تر می‌شود. این یکی از دلایل اصلی این بحران است که پیامدهای مستقیم سیاسی و اقتصادی برای اوکراین و اروپا دارد و بر بقیه جهان تأثیر غیرمستقیم می‌گذارد. همچنین اقتصاد روسیه و اتحادیه اروپا در بسیاری از زمینه‌ها مکمل یکدیگرند. روسیه بزرگ‌ترین تولیدکننده انرژی و خریدار مهم محصولات کشاورزی کشورهای غربی است که با ممنوعیت ورود این محصولات از غرب، کشورهای اتحادیه اروپا آسیب می‌بینند.

رستمی (۲۰۱۳) در مقاله «بحران اوکراین زمینه‌های منطقه‌ای و پیامدهای فرامنطقه‌ای» بررسی می‌کند که آیا تنش موجود در روابط روسیه و غرب به تقابل بین‌المللی در میان بازیگران منجر می‌شود و بحران اوکراین به بحران فراملی تبدیل می‌شود؟ او استدلال می‌کند که نداشتن انسجام قومی و سیاسی در اوکراین و نیز تجدیدنظرطلبی روسیه سبب بحران شده است. رستمی می‌گوید با وجود پیامدهای فرامنطقه‌ای اختلاف بر سر اوکراین، در اساس منطقه‌ای است. دانش‌نیا و مارابی (۲۰۱۵) در مقاله «تقابل سازه‌انگاران آمریکا و روسیه در بحران اوکراین» تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین و چرایی آن را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که راهبرد آمریکا برای کاهش نفوذ روسیه در «خارج نزدیک»، منافع سیاسی و اقتصادی روسیه را تهدید کرده است. همین مسئله سبب شده است که روسیه با ایجاد منطقه حائل مانع گسترش حضور آمریکا در منطقه شود.

اردمیر (۲۰۱۴) در مقاله «درگیری اتحادیه اروپا و روسیه در بحران کریمه و پیامدهای منطقه‌ای آن» درگیری اتحادیه اروپا و روسیه بر سر کریمه و دلایل منطقه‌ای آن را بررسی می‌کند. او می‌نویسد آشفتگی‌های سیاسی و اقتصادی در اوکراین بر روابط دو قدرت در برخی زمینه‌ها تأثیرگذار بوده است. نیازهای اتحادیه اروپا و روسیه در مورد شبه‌جزیره کریمه متفاوت است. این عامل سبب جهت‌گیری‌ها و هدف‌های متضاد این دو قدرت شده است. شاپوری (۲۰۱۳) در مقاله «بحران اوکراین، زمینه‌ها و پیامدها» به بررسی شکل‌گیری این بحران پرداخته است. در این مقاله بیان شده است که اتحادیه اروپا نمی‌تواند برخورد قاطعی با روسیه داشته باشد که از جمله این عوامل می‌توان به روابط تجاری گسترده با روسیه، وابستگی به انرژی روسیه و استفاده سیاسی آن از انرژی اشاره کرد.

بحران سال ۲۰۱۴

بحران ۲۰۱۴ در پی اعتراض‌های عمومی به خودداری حکومت ویکتور یانوکویچ، رئیس‌جمهور وقت اوکراین از پیوستن به چارچوب همکاری کشورهای شرق اروپا با اتحادیه اروپا در کنار چهار کشور دیگر در دسامبر ۲۰۱۳ آغاز شد (Rostamy, 2013: 41) یانوکویچ^۱ در میان عضویت در اتحادیه گمرکی با روسیه و نزدیکی با اتحادیه اروپا قرار داشت. وی اعلام کرد اوکراین آمادگی یکپارچگی با اتحادیه اروپا را ندارد (Mearsheimer, 2014: 4). به دنبال آن گردهمایی‌های معترضان در میدان استقلال کی‌یف در اعتراض به تصمیم یانوکویچ در نپیوستن به اتحادیه اروپا شروع شد. در پی این تحول‌ها و وخیم شدن اوضاع داخلی اوکراین، با رأی پارلمان اوکراین ویکتور یانوکویچ از سمت رئیس‌جمهوری برکنار و انتخابات ریاست‌جمهوری در ۲۵ مه ۲۰۱۴ برگزار شد و پوروشنکو به‌عنوان رئیس‌جمهوری اوکراین برگزیده شد (Lukyanov, 2014: 6).

به دنبال این رویدادها جرقه‌های اعتراض‌های جدی در شرق و جنوب اوکراین زده شد. در ۲۶ فوریه طرفداران و حامیان روسیه کنترل شبه‌جزیره کریمه را در اختیار گرفتند. چندروز بعد از این رویدادها یعنی در ۱۶ مارس ۲۰۱۴ مردم شبه‌جزیره کریمه با برگزاری همه‌پرسی به روسیه پیوستند و این شبه‌جزیره، جزئی از خاک روسیه شد (Alpher, 2014: 4). در پی جدایی کریمه از اوکراین، در لوهانسک^۲ و دونتسک^۳ نیز جدایی طلبان اعتراض کرده و خواستار جدایی از کی‌یف شدند. گروه‌های درگیر با تلاش سازمان امنیت و همکاری اروپا، پروتکل مینسک را در سپتامبر ۲۰۱۴ با هدف ایجاد آتش‌بس امضا کردند. پس از آنکه تنها چندماه از آتش‌بس می‌گذشت، توافق دوم مینسک نیز با هدف زنده کردن توافق پیشین، در فوریه ۲۰۱۵ توسط رهبران اوکراین، روسیه، فرانسه و آلمان امضا شد (Svarin, 2018: 135).

پیامدهای بحران اوکراین برای این کشور

۱. از دست رفتن شبه‌جزیره کریمه

گستره شبه‌جزیره کریمه ۲۶۲۰۰ کیلومتر مربع است که ۷۲ درصد از آن هموار، ۲۰ درصد کوهستانی و ۸ درصد دریاچه است. این شبه‌جزیره از غرب و جنوب به دریای سیاه و از شرق به دریای آزوف^۴ متصل است. ۵۸ درصد جمعیت کریمه روس‌تبار، ۲۴ درصد اوکراینی و ۱۲ درصد تاتار هستند. در گذر تاریخ شبه‌جزیره کریمه بارها توسط رومی‌ها، خزرها، امپراتوری عثمانی، امپراتوری روسیه، اتحاد شوروی، آلمان، دوباره اتحاد شوروی و اوکراین مورد

1. Viktor Yanukovich
2. Luhansk
3. Donetsk
4. Azov

تاخت و تاز یا اشغال قرار گرفته است (Bebler, 2015: 6). با شروع بحران اوکراین در سال ۲۰۱۳ روس تبارهای این جزیره با حمایت روسیه و در حالی که پرچم‌های این کشور را در دست داشتند از اوکراین اعلام جدایی و خواستار پیوستن به روسیه شدند و با برگزاری یک همه‌پرسی در ۱۷ مارس ۲۰۱۴ بیش از ۹۶ درصد مردم آن به پیوسته‌سازی شبه‌جزیره کریمه به روسیه رأی مثبت دادند. جدایی شبه‌جزیره کریمه توسط روسیه از اوکراین سبب شد این کشور بخشی از قلمرو خود را از دست بدهد.

۲. تضعیف وضعیت اقتصادی

بی‌ثباتی سیاسی و جدایی کریمه سبب ایجاد یک بحران اقتصادی شدید در اوکراین شد. درگیری در شرق اوکراین به تدریج منجر به نابودی زیرساخت‌های این کشور شده است، به‌ویژه صنایع فلزی و زغال‌سنگ که بیشتر در قلمرو دونباس^۱ متمرکز است. علاوه بر این، شریک تجاری اصلی اوکراین پیش از بحران، روسیه بود که تجارت این دو کشور به‌طور قابل توجهی کاهش یافته است. واردات روسیه از اوکراین در سال ۲۰۱۳ به ۸،۱۵ میلیارد دلار رسید. واردات روسیه از اوکراین ۵ درصد کل واردات روسیه است. ۲۴ درصد صادرات اوکراین به روسیه بوده است که نشان‌دهنده وابستگی بیشتر اوکراین به بازار روسیه است. آهن و فولاد ۱۴ درصد، ماشین‌آلات و تجهیزات مکانیکی و راکتورهای هسته‌ای ۱۴ درصد، لوکوموتیو راه‌آهن یا تراموا و سهام نورد ۱۲ درصد، ماشین‌آلات و تجهیزات الکتریکی ۷ درصد مهم‌ترین محصولات صادراتی اوکراین به روسیه را در سال ۲۰۱۳ تشکیل داده بودند. هم‌اکنون ۹ سال از آغاز اعتراض‌ها در میدان کی‌یف گذشته است، اما اصلاحات اقتصادی و سیاسی موفق به غلبه بر مشکلات جدی ساختاری در کشور نشده‌اند؛ صرف‌نظر از افزایش تنش‌های اجتماعی و سرعت آهسته اصلاحات، درگیری‌ها در شرق یکی از موانع مهم برای دولت اوکراین است. این جنگ سرد در شرق همچنان بخش زیادی از بودجه کشور را مصرف می‌کند. هزینه‌های دفاع و امنیت در سال ۲۰۱۵، ۵ درصد از تولید ناخالص داخلی بود، زیرا اوکراین با ایجاد یک ارتش جدید درگیر شده بود. رشد اقتصادی در سال ۲۰۱۷ در سطح ۲ درصد باقی ماند. یکی از بزرگ‌ترین منابع درآمد اوکراین ناشی از گردشگری بود. اوکراین به دلیل از دست دادن شبه‌جزیره کریمه و همچنین اوضاع متشنج داخلی توان جذب گردشگر را که از منابع اصلی درآمد آن بود به میزان زیادی از دست داده است. در نتیجه، درآمد حاصل از این بخش نیز تا حد زیادی از میان رفته است.

1. Donbass

۳. تقویت توان نظامی و دفاعی اوکراین

در آستانه استقلال اوکراین، ارتش این کشور از نظر قدرت چهارمین ارتش متعارف جهان به‌شمار می‌رفت. اما از سال ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۷ تعداد کارکنان نظامی اوکراین کاهش یافت و به تدریج به نصف رسید. دلیل اصلی آن نیز هزینه‌های تخصیص‌یافته برای دفاع ملی و نیروهای مسلح، خرید تسلیحات و ماشین‌های نظامی و تأمین هزینه‌های مربوط به مهندسی و امور طراحی بود (Mohamadi, 2011: 129-131). در واقع به‌دلایل بسیاری از جمله نبود بودجه، سیستم تولید سلاح به‌طور کلی برای صادرات تبدیل شده است. اما با بحران اخیر، اوکراین نوسازی عظیم و اصلاحات رسمی نیروهای مسلح را آغاز کرد. صنعت نظامی اوکراین بیشتر بر داخل تمرکز یافت که باید نیروهای مسلح خود را حمایت و تقویت کند. علاوه بر این، اوکراین می‌خواهد به‌طور چشمگیری تولید تانک‌های جدید زرهی، وسایل نقلیه، سلاح ضدتانک را افزایش دهد. علاوه بر تولیدات و منابع داخلی، قدرت ارتش اوکراین با تحویل محموله‌های نظامی از ایالات متحده آمریکا و دیگر کشورهای غربی افزایش یافته است. اوکراین ضمن برقراری روابط نظامی گسترده با کشورهای غربی به‌ویژه آمریکا و نیز دیگر کشورهای عضو سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) خواستار دریافت کمک‌های تسلیحاتی از آن‌ها شده است. نکته مهم اینکه آمریکا به‌عنوان سردمدار ناتو به این درخواست‌ها واکنش مثبت نشان داده است؛ به‌گونه‌ای که در بودجه نظامی سال ۲۰۱۸ آمریکا برای نخستین بار، بودجه ۵۰۰ میلیون دلاری برای اوکراین در نظر گرفته شد.

پیامدهای بحران اوکراین برای روسیه

۱. تحریم روسیه؛ پایین آمدن ارزش روبل و کاهش رشد اقتصادی
بدتر شدن عملکرد اقتصادی روسیه و انزوای سیاسی آن از غرب تأثیر منفی بر وضعیت بخش‌های مختلف اقتصاد و شرکت‌های بزرگ خصوصی دارد. هنگامی که تحریم‌ها در سال ۲۰۱۴ به‌کار گرفته شد، روسیه به‌عنوان سومین شریک تجاری اتحادیه اروپا با ۸٫۴ درصد از کل تجارت آن بود. همچنین اتحادیه اروپا و به‌ویژه کشورهای عضو حوزه یورو به‌عنوان مهم‌ترین سرمایه‌گذار در روسیه با ۷۵ درصد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و بزرگ‌ترین شریک تجاری روسیه در حدود ۴۸ درصد از کل تجارت خارجی روسیه را به خود اختصاص می‌دادند که با شروع تحریم‌ها این روابط اقتصادی کاهش چشمگیری یافت و جریان سرمایه‌گذاری خارجی از اروپا بسیار کاهش یافت (Moret and Others, 2016: 11) بعد از اجرای تحریم‌ها روابط تجاری اتحادیه اروپا و روسیه به‌شدت آسیب دید. به‌گونه‌ای که میزان کل واردات اروپا از روسیه در سال ۲۰۱۴ به ۱۸۱٫۸۴۴ میلیارد یورو و میزان کل صادرات آن به روسیه به ۱۰۳٫۲۹۶ میلیارد یورو رسید.

کاربست تحریم‌ها برای اروپا به معنای ازدست‌دادن ۶۷،۷ میلیارد یورو است. بنابراین در سال ۲۰۱۴ صادرات اتحادیه اروپا به روسیه ۱۲،۳ درصد کاهش یافت و صادرات روسیه به اتحادیه اروپا به میزان ۱۳،۵ درصد کاهش یافت. در نتیجه، ارزش کل تجارت از ۳۲۶ میلیارد یورو به ۲۸۵ میلیارد یورو رسید. رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۳ در روسیه حدود ۴ درصد نسبت به سال ۲۰۱۲ کاهش یافته است (Connolly, 2014: 1). همچنین نرخ تولید ناخالص داخلی فدراسیون روسیه از ۱،۳ درصد در سال ۲۰۱۳ به ۳،۷- درصد در سال ۲۰۱۵ کاهش یافت و در سال ۲۰۱۷ به ۱ درصد رسید. جریان خروج سرمایه از روسیه: در سال ۲۰۱۰ به ۳۳،۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ به ۸۰،۵ میلیارد دلار و در سال ۲۰۱۳ به ۵۹،۷ میلیارد دلار و در سال ۲۰۱۴ حدود ۱۵۲ میلیارد دلار از روسیه خارج شد (Yurgens, 2014: 40-42)؛ همچنین در سال ۲۰۱۵، ۱۱۸ میلیارد دلار از روسیه خارج شد. صادرات منابع به اتحادیه اروپا ۵۰ درصد از گردش مالی روسیه را شامل می‌شود، در حالی که ۵،۹ درصد از حجم معاملات تجاری اتحادیه اروپا با روسیه است.

یکی دیگر از تأثیرهای مهم بحران اوکراین بر اقتصاد روسیه کاهش ارزش روبل است. روبل واحد پول روسیه که در سال ۲۰۱۴ به‌زحمت به ثبات رسیده بود، بعد از بحران دوباره سقوط کرد. از ژوئیه ۲۰۱۴ تا مارس ۲۰۱۶ ارزش روبل بیش از ۵۰ درصد کاهش یافت. این روند کاهشی همچنان ادامه یافته است. با تشدید تحریم‌ها نرخ دلار در بالاترین میزان خود به ۷۲ روبل رسید. این کاهش ارزش روبل پیامدهای منفی زیادی برای اقتصاد روسیه داشت. یکی از پیامدهای قابل توجه ناشی از ضعف روبل این است که سرمایه‌گذاری با ارزش دلار در بسیاری از شرکت‌ها و بانک‌ها به‌طور چشمگیری کاهش یافت. به‌دنبال سقوط روبل، تعداد شرکت‌های سرمایه‌گذار غربی که سرمایه‌های زیادی در روسیه داشتند، کم شد. این موضوع هم ناشی از جذاب نبودن روسیه برای سرمایه‌گذاران غربی است. سرمایه‌گذاری بانک‌ها نیز کاهش یافته است. به‌طوری که بزرگ‌ترین بانک دولتی روسیه یعنی بانک اسبر^۱ کاهش ۷۰ درصدی را گزارش کرده است (Labuszevska, 2015:16-19). همچنین یکی دیگر از پیامدهای مالی برای روسیه محدود شدن توانایی پرداخت بدهی‌های روسیه به بانک‌ها برای گرفتن وام از مؤسسه‌های مالی آمریکا، محدودیت دسترسی به ذخایر ارز خارجی و کم شدن سرعت سرمایه‌گذاری‌های بلندپروازانه در بخش انرژی روسیه به‌وسیله تحریم فناوری و تأمین مالی درازمدت است که این موارد به‌شدت وابسته به فناوری‌های جدید غربی است. در طول بحران، اقتصاد روسیه بیشتر دولتی شده است و ۶۰ درصد از دارایی‌های تولیدی در اختیار دولت قرار گرفته است. در سال ۲۰۱۶ اقتصاد روسیه تا حدی تثبیت شده و خروج سرمایه آمار

کاهشی را نشان می‌داد. به گونه‌ای که این میزان از ۱۵۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ به ۱۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ رسید (Nelson, 2017: 6).

۲. تأثیر بر سیاست‌های انرژی روسیه

بحران اوکراین آثار منفی بر وزن سنتی روسیه در بازار انرژی اروپا داشت که به تغییر موازنه در قدرت چانه‌زنی میان روسیه و اتحادیه اروپا منجر شد. صادرات گازپروم به اروپا در سال ۲۰۱۴ حدود ۱۰ درصد کمتر از سال ۲۰۱۳ بود. پس از آغاز بحران اوکراین و اجرای تحریم‌های اقتصادی کشورهای غربی علیه روسیه، این کشور سیاست گسترش معامله‌های نفتی و گازی خود با آسیا را در دستور کار قرارداد. در همین زمینه، در سال ۲۰۱۴ روسیه و چین قرارداد ۴۰۰ میلیارد دلاری امضا کردند که بر اساس آن روسیه بیش از ۳۰ سال به چین گاز طبیعی صادر کند. اما صادرات گاز روسیه به چین موانعی هم دارد؛ از جمله اینکه صنعت گاز روسیه در یک سوم غربی کشور قرار دارد و تغییر دادن مرکز صنعت به سمت شرق کار بزرگی است که نیاز به توسعه یک صنعت کاملاً جدید در آنجا دارد که نمی‌تواند یک‌شبه انجام شود. حتی در جدول زمانی بلندپروازانه تا زمانی که خط سبیری به ظرفیت کامل خود یعنی ۳۸ میلیارد مترمکعب برسد، اجرای این طرح تا سال ۲۰۳۰ طول می‌کشد. علاوه بر این طرح‌های مربوط به اجرای خطوط لوله نیز بسیار گران و هزینه آن بسیار زیاد است. برای نمونه، ۵۵ میلیارد دلار برای مسیر شرقی نیاز است که پیچیدگی و نیز تحریم‌های غرب، کار را برای روسیه مشکل‌تر می‌کند. این اقدام گازپروم به شکل مستقیم به تحریم‌های اروپا و آمریکا مربوط نمی‌شود، ولی توانایی شرکت‌های روسی برای گرفتن وام به شدت محدود شده است، زیرا برای تأمین خطوط لوله سبیری گازپروم باید پول و سرمایه بین‌المللی به دست آورد (Larrabee and Others, 2015: 21-22). علاوه بر این با ازدست‌دادن بازار اروپا، درآمد نفتی و گازی این کشور نیز به شدت کاهش یافته است، زیرا روسیه نمی‌تواند صادرات به چین را جایگزین صادرات به اروپا کند.

۳. قطع همکاری ناتو با روسیه

روسیه در سال ۱۹۹۴ به برنامه مشارکت برای صلح ناتو پیوست. ولی با آشکار شدن ناگهانی برنامه توسعه رو به شرق ناتو، سردی بر روابط دوطرف حاکم شد. از دید روس‌ها، گسترش ناتو به سوی شرق مهم‌ترین عامل پس‌رفت همکاری‌های امنیتی ناتو و روسیه بوده است (Trenin, 2016: 2). با وجود این، روسیه به شکل‌های مختلف به همکاری با ناتو و آمریکا ادامه داد. اما تحول‌های اوکراین به تنش جدی در روابط غرب و روسیه منجر شد و رابطه ناتو - روسیه به پایین‌ترین سطح پس از جنگ سرد رسید. هم‌زمان با افزایش تنش‌های سیاسی

قدرت‌های غربی با روسیه، سازمان دفاعی ناتو نیز از رفتار تهاجمی روسیه در دو منطقه لوهانسک و دونتسک انتقاد کرد. این سازمان در اقدامی همکاری‌های نظامی و امنیتی با روسیه را در آوریل ۲۰۱۴ به تعلیق درآورد. با تعلیق همکاری‌های نظامی، ناتو حضور نظامی خود را در منطقه پرمنازعه شرق اروپا یعنی لهستان و کشورهای بالتیک تقویت کرد (Ebrahimi, 2016:16). همچنین ایالات متحده آمریکا همکاری نظامی خود با روسیه را به دلیل مداخله نظامی این کشور در اوکراین به حالت تعلیق درآورد.

۴. اخراج روسیه از گروه هشت

گروه هشت از گروه‌هایی است که بنیان‌گذارانش آن را برای پاسخ‌گویی به مشکلات اقتصادی تشکیل دادند. گروه هشت (تا پیش از تعلیق روسیه از آن) از ۸ کشور صنعتی جهان تشکیل شده بود که ۶۵ درصد اقتصاد جهان را در سیطره خود دارند. اعضای این گروه را کشورهای فرانسه، آلمان، ژاپن، بریتانیا، ایتالیا، کانادا، آمریکا و روسیه تشکیل می‌دادند. روسیه در سال ۱۹۹۸ به عضویت این گروه درآمد. بعد از دخالت نظامی روسیه در اوکراین و جدا کردن شبه‌جزیره کریمه از این کشور و پیوسته‌سازی آن به خاک خود این گروه در برابر این اقدام روسیه واکنش نشان داد. در همین زمینه، در نشست ۴ و ۵ ژوئن ۲۰۱۴ گروه هفت، قدرت‌های اروپایی یک‌صدا با اعلام حمایت از دولت منتخب اوکراین بر لزوم عقب‌نشینی روسیه از مناطق جدایی طلب اوکراین تأکید کردند. اعضای گروه هفت به درخواست رئیس‌جمهوری آمریکا در حاشیه نشست امنیت هسته‌ای در لاهه با یکدیگر دیدار کردند و تصمیم گرفتند در نشست گروه هشت که قرار بود در ژوئن ۲۰۱۴ در سوچی روسیه برگزار شود، شرکت نکنند و نشست گروه هفت در بروکسل را جایگزین نشست سوچی^۱ کنند. همچنین اعضای گروه ۷ با انتشار اعلامیه‌ای ضمن محکومیت رسمی موضع‌گیری اخیر روسیه درباره تحولات اوکراین و جدا شدن شبه‌جزیره کریمه از این کشور، تعلیق روسیه از این گروه را اعلام کردند. اعضای این گروه همچنین اعلام کردند که در حمایت از استقلال و یکپارچگی سرزمینی اوکراین، همه‌پرسی استقلال کریمه را به رسمیت نمی‌شناسند.

۵. شناسایی روسیه به‌عنوان ناقض قوانین بین‌المللی

یکی از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل و سازمان ملل اصل مداخله‌نکردن است. این اصل در منشور ملل متحد در قالب بند ۷ ماده ۲ منشور خودنمایی می‌کند. در بحران اوکراین، این اصل اساسی نظام بین‌الملل را زیر پا گذاشته است و با وارد کردن نیروهای نظامی خود به کشور

1. Sochi

همسایه، استقلال و حاکمیت اوکراین را نقض کرده است. در واقع روسیه در مواردی جاه‌طلبی‌های خود را در فضای پسا شوروی با روش‌های غیرقانونی دنبال کرده و هنجارهای بین‌المللی که خود را متعهد به پایبندی از آن‌ها می‌داند، نقض کرده است (Raik, 2017:12). رعایت نکردن قوانین بین‌المللی از سوی دولت روسیه با مداخله در امور داخلی اوکراین مانند تحریک روس تبارهای ساکن کریمه به جدایی و تهدید دولت اوکراین به استفاده از زور و نقض یکپارچگی سرزمینی این کشور، سبب پذیرفته‌نشدن مشروعیت پیوسته‌سازی آن به روسیه از دیدگاه حقوق و قوانین بین‌المللی شده است. با دخالت‌های روسیه در بحران اوکراین و پیوسته‌سازی شبه‌جزیره کریمه واکنش‌های زیادی نسبت به تعرض روسیه به حاکمیت این کشور از سوی کشورهای غربی و به‌ویژه اتحادیه اروپا صورت گرفت. پس از بحران اوکراین روابط سیاسی، اقتصادی و امنیتی روسیه و این اتحادیه رو به تیرگی رفت. در بُعد سیاسی و امنیتی هم، قطعنامه‌ای علیه روسیه مبنی بر غیرقانونی بودن کنش روسیه در مورد پیوسته‌سازی کریمه به خاک روسیه در مجمع عمومی سازمان ملل تصویب شد. روسیه از گروه هشت تعلیق و این گروه به گروه هفت تبدیل شد. مذاکرات روسیه و اتحادیه اروپا در مورد ویزا و موافقت‌نامه جدید معلق شد و حتی تحریم‌هایی علیه افرادی اجرا شد که در این بحران نقش داشتند (Sabbaghian2021:190).

پیامدهای بحران اوکراین برای اتحادیه اروپا

۱. چالش میان اعضای اتحادیه اروپا

یکی از پیامدهای بحران اوکراین برای اتحادیه اروپا ایجاد شکاف مین اعضای اتحادیه در شیوه برخورد با روسیه بوده است. در پی بروز بحران اوکراین کشورهای اروپایی به دو اردوگاه تقسیم شدند. لهستان و سه کشور حوزه بالتیک و جمهوری چک در رویارویی با این چالش خواستار فشار بیشتر بر روسیه شدند، در حالی که اسلواکی، مجارستان، رومانی و بلغارستان به دلیل پیوندهای اقتصادی نزدیک با روسیه، نمی‌خواستند فشار بیشتری بر روسیه وارد شود. در این میان، لهستان بیش از دیگران احساس تهدید امنیتی می‌کرد. ولی دسته اول این کشورها تهدیدی احساس نمی‌کردند. در واقع برخی از اعضای اتحادیه اروپا مانند آلمان و فرانسه به علت روابط بازرگانی با روسیه، تمایل چندانی به کار بست تحریم‌های گسترده نداشتند. همچنین بسیاری از این کشورها نمی‌خواستند با نتایج ایجاد شده از اقدام‌های متقابل روسیه روبه‌رو شوند.

همچنین آمریکا و اروپا در طول بحران به هیچ‌وجه یکپارچه عمل نکردند و رابطه انتخابی را حفظ کردند. آمریکا توجه بیشتری به تغییر قدرت و الگوهای بین‌المللی در اوراسیا دارد؛ در حالی که اروپا بر مسائل امنیت انرژی تمرکز کرده است، زیرا در این زمینه با مشکل روبه‌رو

است (Lilei, 2015: 170). تعدادی از کشورهای اروپایی نشان داده‌اند که تمایل زیادی به تحریم‌ها یا تشدید آن ندارند. لهستان خواستار به‌کارگرفتن موضع سخت‌تری علیه روسیه است، ولی مجارستان به روسیه متمایل است. مقام‌ها در چندین کشور اروپایی با تجدید تحریم‌ها یا تمدید آن‌ها مخالف بودند از جمله وزیر کشاورزی اسلواکی و ایتالیا، نخست‌وزیر مجارستان و یونان، وزیر امور خارجه اسلونی، رئیس‌جمهور و معاون وزیر امور خارجه اتریش، اعضای از حزب سوسیال‌دموکرات آلمان و سنای فرانسه که به‌دنبال لغو تحریم‌ها علیه روسیه بودند.

۲. تحریم محصولات کشاورزی غرب توسط روسیه

در ۶ اوت ۲۰۱۴ رئیس‌جمهور روسیه، ولادیمیر پوتین با به‌کارگرفتن تدبیرهایی تلافی‌جویانه حکم ممنوع یا محدودکردن واردات محصولات کشاورزی، مواد خام و مواد غذایی را امضا کرد که کشورهای تحریم‌کننده روسیه یا اشخاص حقیقی این کشورها را شامل می‌شد. کشورهای هدف کشورهای عضو اتحادیه اروپا، ایالات متحد، استرالیا، کانادا و نورژ بودند. در آن زمان اتحادیه اروپا بزرگ‌ترین صادرکننده محصولات کشاورزی و غذایی به روسیه بود، تا جایی که در سال ۲۰۱۳، میزان صادرات از اروپا به روسیه به ۱۵٫۸ میلیارد دلار می‌رسید. در هنگام صدور فرمان پوتین مبنی بر تحریم محصولات کشاورزی، مواد غذایی و نیز مواد خام، ۷۳ درصد از محصولات وارداتی ممنوع‌شده از اتحادیه اروپا می‌آمد. بنابراین اروپا بیشترین آسیب را در میان کشورهای تحریم‌کننده روسیه، می‌دید.

ارزش دیگر صادرات اتحادیه اروپا به روسیه شامل ماشین‌آلات، اتومبیل، مواد شیمیایی، ۱۰۳ میلیارد یورو بود (Szczepanski, 2015: 2). در سال ۲۰۱۴، صادرات کالاهای اتحادیه اروپا به روسیه ۱،۱۲ درصد کاهش یافت؛ در حالی که واردات از روسیه به میزان ۵،۱۳ درصد کاهش یافت. ارزش کلی تجارت از ۳۲۶ میلیارد یورو به ۲۸۵ میلیارد یورو در سال ۲۰۱۴ رسید. روسیه پس از آن نیز به گسترش این تحریم‌ها روی آورد و براساس فهرست جدید تحریم مواد غذایی، واردات از آلمان، مونته‌نگرو، ایسلند، لیختن‌اشتاین و اوکراین نیز ممنوع شد. صادرات اتحادیه اروپا به روسیه در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۶ سالانه حدود ۲۰،۷ درصد کاهش یافت. تا جایی که این میزان از ۱۵،۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ به حدود ۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ رسید. در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵ کشورهای روسیه که بیشترین آسیب را دیدند استونی، لیتوانی، لتونی، اسلواکی و جمهوری چک بودند. کشورهای کمترین آسیب را دیدند انگلستان، پرتغال، یونان، ایرلند و اسپانیا بودند (Moret, 2016: 14). زیرا ۱۹،۸ درصد تجارت لیتوانی، ۱۶،۲ درصد تجارت لتونی و ۱۱،۴ درصد تجارت استونی با روسیه است. همچنین ۹،۶ درصد تجارت فنلاند، ۵،۳ درصد تجارت لهستان با روسیه است. در نیمه دوم

سال ۲۰۱۴ افت صادرات مجارستان، ایتالیا، لهستان و آلمان در حدود ۴۰ درصد بود و ۳۵ درصد شامل لیتوانی و اسلوانی می‌شد. این روند در سال ۲۰۱۶ نیز ادامه داشت. فنلاند نیز از کشورهایی بود که بیشترین آسیب را دیده بود، زیرا ۲۰ درصد از صادرات صنایع غذایی فنلاند به روسیه بوده است که معادل ۲۳۰ میلیون یورو بود.

علاوه بر صنایع غذایی بخش حمل‌ونقل لیتوانی نیز با چالش‌های مهمی روبه‌رو شد. شرکت‌های حمل‌ونقل لیتوانی ۹۳۰ میلیون یورو از روسیه در سال ۲۰۱۳ دریافت کردند که بخش درخور توجهی معادل ۳۵ درصد آن از صادرات محصولات غذایی به روسیه بود. این میزان برای لیتوانی ۱۸۱ میلیون یورو و برای استونی ۲۵۶ میلیون یورو بود. در مورد فرانسه نیز، فروش دو رزمناو فرانسوی به روسیه متوقف شد. فروش رنو نیز ۸ درصد کاهش یافت. البته در فرانسه، تولیدکنندگان گوشت خوک، شیر و پنیر، میوه و سبزیجات بیش از تولیدکنندگان دیگر محصولات زیان دیدند.

روسیه برای تأمین این مقدار مواد غذایی به کشورهای همسایه خود و حوزه آمریکای لاتین متوسل شد و به‌ویژه برزیل را به جایگزینی برای کشورهای غربی در زمینه واردات تبدیل کرد. در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۶ سهم کشورهای «خارج نزدیک» در صادرات مواد غذایی کشاورزی به روسیه افزایش یافت. به‌ویژه این افزایش در مورد روسیه سفید، قرقیزستان، گرجستان و نیز صربستان و ترکیه چشمگیرتر بود. واردات مواد غذایی روسیه از اتحادیه اروپا در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶، ۱۳ درصد افزایش داشت. اتحادیه اروپا نیز موفق شد بخشی از صادرات محصولات کشاورزی خود را به دیگر بازارها منتقل کند. صادرات به آمریکا ۵،۵ درصد، چین ۱۳،۳ درصد، سوئیس ۲،۴ درصد و ژاپن ۷،۴ درصد را در این زمینه شامل می‌شد.

۳. بحران انرژی برای اروپا

روسیه به عنوان اولین تولیدکننده گاز طبیعی، دومین تولیدکننده زغال سنگ طبیعی، سومین تولیدکننده نفت خام جهان و چهارمین تولیدکننده انرژی هسته‌ای جهان، نقش فعالی در رقابت‌های منطقه‌ای و جهانی داشته است (Sabbaghian, 2021: 185). تا پیش از بحران اوکراین، روسیه مهم‌ترین تأمین‌کننده انرژی اتحادیه اروپا بود که ۳۵ درصد نفت آن، ۳۰ درصد گاز و ۲۶ درصد واردات زغال سنگ اتحادیه اروپا را تأمین می‌کرد. اتحادیه اروپا نیز مقصد اصلی صادرات انرژی روسیه بود. دوسوم از صادرات نفت روسیه، بیش از ۵۰ درصد از صادرات گاز آن و در حدود ۵۰ درصد از صادرات زغال سنگ آن به اتحادیه اروپا بود (Gusev, 2015: 9). پیش‌بینی شده بود که در شرایط عادی برای سال ۲۰۳۰ نفت وارداتی اتحادیه اروپا از روسیه از ۷۶ درصد به ۹۰ درصد و گاز طبیعی وارداتی این اتحادیه از روسیه

از ۵۰ درصد به ۸۰ درصد افزایش یابد؛ بنابراین همیشه برای اتحادیه موضوع امنیت انرژی بسیار مهم بوده است (Soltani, 1390: 218).

از آنجا که بیشتر صادرات و انتقال انرژی روسیه به اروپا از راه اوکراین و روسیه انجام می‌شود، روابط شکننده و گاهی دشمنی‌آلود کی‌یف، مینسک و مسکو موجب درنگ کوتاهی در انتقال گاز طبیعی به اروپا شده است. در این میان، کشورهای فنلاند، اسلواکی، بلغارستان، استونی و لتونی از اعضای اتحادیه اروپا به‌طور کامل برای تأمین انرژی خود به واردات از روسیه وابسته‌اند. تا پیش از بحران اوکراین، اتحادیه اروپا خطری جدی در امنیت عرضه انرژی احساس نمی‌کرد، اما به‌دنبال بحران اوکراین روسیه تلاش کرد از اهرم انرژی علیه اتحادیه اروپا استفاده کند. به همین دلیل اتحادیه اروپا تلاش کرده بود این وضعیت را از میان ببرد و برای متنوع‌سازی منابع وارداتی انرژی و همچنین مسیرهای انتقال انرژی تلاش کرده و می‌کند. در این زمینه اتحادیه اروپا به کشورهای شمال آفریقا مانند الجزایر و مراکش مناطقی مانند آسیای مرکزی و قفقاز توجه کرده است. طبیعی بود که اتحادیه اروپا که به‌شدت وابسته به نفت و گاز روسیه است، در کوتاه‌مدت دچار مشکلات اساسی می‌شد. اگر کشورهای اتحادیه اروپا می‌خواستند خرید نفت از روسیه را تحریم کنند، ابتدا باید هزینه‌های زیادی برای تغییرهای زیادی در پالایشگاه‌های خود اعمال کنند.

پیامدهای بحران اوکراین برای آمریکا

۱. افزایش همکاری نظامی آمریکا با کشورهای اروپای شرقی

از زمان آغاز بحران اوکراین، ایالات متحد و متحدان اروپایی آن برخی از اقدام‌های را برای فشار به روسیه انجام دادند تا آنجا که ایالات متحد همکاری نظامی خود را با کشورهای اروپای شرقی افزایش داد. آمریکا می‌خواهد در جهت تقویت جناح شرقی سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) مقابل گرایش‌های جنگ‌طلبانه مسکو در منطقه تجهیزات نظامی بیشتری را در اروپا مستقر کند. کاخ سفید در سال ۲۰۱۷ برای افزایش فرستادن تسلیحات سنگین، خودروهای زرهی و دیگر تجهیزات نظامی به اروپای مرکزی و شرقی ۳٫۴ میلیارد دلار هزینه کرد.

همچنین رهبران ناتو برای افزایش تعداد نیروها مستقر در خاک کشورهای عضو شرقی، به‌صورت چرخشی گرفتند. در سال ۲۰۱۶ یک گردان نیروهای زرهی آمریکایی با تعداد نیروی نظامی ۳۵۰۰ نفر و تسلیحات نظامی مانند تانک‌های آبرامز^۱ و زره‌پوش‌های خودکار پالادین^۲ در لهستان مستقر شدند. همچنین لهستان قراردادی ۲۲۳ میلیون دلاری با آمریکا برای خرید

1. Abrams tanks

2. Palladium auto armor

موشک‌های کروز هوا پرتاب و موشک‌های هوا به هوا جدید برای جنگنده‌های اف-۱۶ خود امضا کرد. از مهم‌ترین نشانه‌های این همکاری نظامی، ساختن و عملیاتی کردن سامانه ضد موشکی آمریکا و ناتو در پایگاه هوایی دوسل رومانی در مه ۲۰۱۶ بود. همچنین رومانی درخواست ۵۴ سامانه پیشرفته متحرک راکتی و تجهیزات مربوط را به شرکت لاکهید مارتین آمریکا داد. به‌طور کلی آمریکا پس از آغاز بحران اوکراین روند افزایش حضور نظامی در شرق اروپا به‌ویژه حوزه بالتیک و دریای سیاه را افزایش داد. این اقدام آمریکا با هدف تأثیرگذاری هرچه بیشتر بر روند نظامیگری در شرق اروپا، به‌ویژه در میان کشورهای عضو ناتو صورت گرفت. اما در کنار آن به گسترش همکاری‌های نظامی با کشورهای این منطقه در قالب رزمایش‌های مشترک و استقرار و فروش تجهیزات نظامی نیز پرداخت.

۲. نزدیکی روسیه به کشورهای آسیایی

در حالی که تنش در روابط بین روسیه و غرب به‌دلیل بحران سال ۲۰۱۴ اوکراین بالاگرفته بود، مسکو بر اساس عادت قدیمی خود یعنی نگاه کلی به آسیا و نگاه ویژه به چین، آن را به‌عنوان جایگزینی برای غرب، از نظر دور نداشت. نزدیکی جغرافیایی میان منابع عظیم نفت و گاز روسیه و بازار بزرگ چین، سبب همکاری طبیعی و در نتیجه، تبدیل شدن چین به بزرگ‌ترین شریک تجاری روسیه در سال‌های اخیر بوده است. در این زمینه، روسیه تلاش کرده با چین و هند پیوندهای نزدیک‌تری برقرار کند. این پیوندها در چارچوب‌های مختلفی برقرار شده و در حال توسعه هستند. تبلور این چرخش نگاه را در امضای قرارداد فروش ۳۰ ساله گاز به چین به مبلغ ۴۰۰ میلیارد دلار آشکارا می‌توان دید. از سوی دیگر، شرکت گازپروم در سال ۲۰۱۵ قراردادی برای ساخت خط لوله انتقال گاز به ترکیه امضا کرد (Rouhani and Other, 2016: 85).

همچنین مسکو با هدف ایجاد سازگاری میان اتحادیه اقتصادی اوراسیایی و ابتکار راه ابریشم به‌دنبال گسترش همکاری‌های اقتصادی به‌سوی آسه‌آن است. آمریکا به‌عنوان قدرت مسلط و حافظ وضع موجود مهار و بازدارندگی را در قالب فشارهای سیاسی، اقتصادی، امنیتی و نظامی و رسانه‌ای علیه روسیه به‌کار گرفته است. گسترش ناتو به شرق، استقرار سپر ضد موشکی، انقلاب رنگی و تشویق واگرایی در حوزه سی‌آی‌اس، اخلال در روابط روسیه با متحدان آن، تحریم‌های اقتصادی و تلاش برای انزوای سیاسی مسکو از این جمله‌اند. تلاش آمریکا و غرب برای امنیتی‌سازی و تهدیدسازی روسیه همچنان ادامه دارد؛ از جمله در بیانیه نشست ۲۰۲۱ با بزرگ‌نمایی مخرب بودن نقش روسیه تسریع شده است که این کشور تهدیدی برای امنیت اروآتلانتیکی است که به نقض ارزش‌ها، اصول و اعتماد و تعهدهای توافق‌شده دو طرف ادامه می‌دهد (Noori, 2021: 384).

نتیجه

در این نوشتار با استفاده از گزاره‌های نظریه موازنه تهدید استفان والت که معتقد است دولت‌ها فقط در برابر قدرت، اقدام به موازنه نمی‌کنند و در برابر تهدید هم ممکن است اقدام به موازنه کنند، آثار و پیامدهای بحران ۲۰۱۴ اوکراین بررسی شد. موقعیت اوکراین به گونه‌ای است که این کشور میان روسیه و غرب قرار گرفته است و اگر هرکدام از دو طرف بر آن تسلط یابند در موقعیت بالاتری قرار می‌گیرند و توانایی ایجاد تهدید را به دست می‌آورند. روسیه از پیوستن اوکراین به اتحادیه اروپا و ناتو احساس خطر کرده و آن را تهدیدی راهبردی برآورد کرده و به آن واکنش نشان داده است. بحران سال ۲۰۱۴ اوکراین نتیجه برخورد منافع قدرت‌های بزرگ و همچنین فراهم‌بودن شرایط داخلی اوکراین بود. به دنبال این بحران، مرزبندی‌های دوران جنگ سرد در شکل جدیدی دوباره ایجاد شد، اما در این دوره، بیشتر رقابت اقتصادی بود. دو طرف از ابزارهای اقتصادی و سیاسی بهره بیشتری بردند. به طور کلی می‌توان گفت از سه قدرت درگیر در این بحران، آمریکا بیشترین بهره و کمترین آسیب را دیده است، زیرا روابط چندانی با روسیه نداشته است و تحریم محصولات کشاورزی، مواد غذایی و مواد خام غرب توسط روسیه هم نتوانسته به اقتصاد آن آسیب بزند. این بحران موجب به خطر افتادن یکپارچگی سرزمینی اوکراین و تضعیف اقتصادی این کشور شد، زیرا شبه جزیره کریمه که به عنوان قطب گردشگری و اقتصادی اوکراین بود به اشغال روسیه درآمد. روسیه به عنوان کشوری که قوانین بین‌المللی را نقض کرده است شناخته شد و اعتبار بین‌المللی این کشور از میان رفت و عضویت این کشور در گروه هفت به حالت تعلیق درآمد. همچنین از نظر اقتصادی روبل تا حد زیادی ارزش خود را از دست داد و فرار سرمایه از این کشور افزایش یافت و رشد اقتصادی این کشور کاهش چشمگیری پیدا کرد همچنین سبب شد روسیه که اصلی‌ترین تأمین‌کننده انرژی اتحادیه اروپا بود، در آینده انرژی اتحادیه اروپا نقش کمتری داشته باشد. چون روسیه از عامل انرژی به عنوان اهرم فشار علیه اروپا استفاده کرد. بنابراین اتحادیه اروپا احساس خطر کرده و در پی تنوع‌بخشی به منابع و مسیرهای تأمین انرژی برآمد.

به طور کلی می‌توان گفت روابط اتحادیه اروپا و روسیه تا پیش از بحران در سطح بالایی قرار داشت و حجم تجارت بین این دو قدرت مطلوب و رو به گسترش بود. طبیعی بود که در این شرایط، روابط روسیه و اتحادیه اروپا برای منافع آمریکا مناسب نبود، زیرا با ازمیان رفتن خطر روسیه برای اتحادیه اروپا، جهان به سوی چندقطبی شدن پیش می‌رفت که در آن آمریکا دیگر به تنهایی نمی‌توانست به عنوان هژمون اعمال قدرت کند. به هر حال در چنین شرایطی و به دنبال این بحران سطح روابط و تعامل روسیه و اتحادیه اروپا به طور چشمگیری کاهش یافته و اتحادیه اروپا برای مقابله با روسیه به آمریکا نزدیک‌تر شده و روابط خود را با متحد راهبردی خود بیشتر گسترش داده است.

References

- Alpher, Yossi (2014), "The Ukraine/Crimea Crisis: Ramifications for the Middle East", **Norwegian Peacebuilding Resource Center**, Available at: <https://www.files.ethz.ch/isn/178914/81af1e66af64df3bd487c9162ab55028.pdf>. (Accessed on: 25/11/2016).
- Bebler, Anton (2015), "The Russian Ukrainian Conflict over Crimea", **Norwegian Atlantic Committee, Teorija in Praksa**, Vol. 52, No. 1, pp. 196-219, Available at: www.jstor.org/stable/resrep11947.18, (Accessed on: 21/6/2016).
- Connolly, Richard (2014), "The Effects of the Ukraine Crisis on the Russian Economy", **Policy brief**, Available at: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep06731.pdf?refreqid>, (Accessed on: 8/7/2018).
- Ebrahimi, Shahrouz and Niknam Bebri (2015), "Russia and NATO: From Strategic Partnership to Strategic Competition", **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 22, No. 96, pp. 1-24, Available at: ca.ipisjournals.ir/article_24383_f75e7f335eac65d52fa8b337023d9f29.pdf (Accessed on: 13/5/2017).
- Gusev, Alexander and Kirsten Westphal (2015) "Russian Energy Policies Revisited: Assessing the Impact of The Crisis in Ukraine on Russian Energy Policies and Specifying the Implications for German and EU Energy Policies", **Social Science Open Access Repository**, Available at: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/45907/ssoar-2015gusev_et_alRussian_energy_policies_revisited_assessing.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar2015gusev_et_alRussian_energy_policies_revisited_assessing.pdf, (Accessed on: 13/5/2017).
- Łabuszewska, Anna (2015) "The Economic and Financial Crisis in Russia Background, Symptoms and Prospects, for the Future", **OSW Report, 02/2015**, Available at: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/raport_crisis_in_russia_net.pdf, (Accessed on: 25/11/2015).
- Larrabee Stephen, Peter Wilson and John Gordon (2015) "The Ukrainian Crisis and European Security, Implications for the United States and U.S. Army", **RAND Corporation. Santa Monica, California**, Available at: <https://www.jstor.org/stable/10.7249/j.ctt15sk8s2> Search for reviews of this book, (Accessed on: 18/2/2018).
- Lilei, Song (2015), "The Ukraine Crisis: a Multidimensional Analysis in China," **Eastern Journal of European Studies**, Vol. 6, pp. 159-175, Available at: <https://ideas.repec.org/a/jes/journal/y2015v6p159-175.html>, (Accessed on: 25/11/2018).
- Lukyanov, Fyodor (2014), "Reverting to a Crossroad" **Russia in Global Affairs**, No. 1, Available at: <https://www.eng.globalaffairs.ru/articles/reverting-to-a-crossroads-2/> (Accessed on: 23/5/2015).
- Mearsheimer, John (2014), "Why the Ukraine Crisis is the West's Fault", **Foreign Affairs**, pp. 1-12, Available at: <https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Why-the-Ukraine-Crisis-Is.pdf> (Accessed on: 17/12/2016).
- Mohammadi, Nasser (2011), "**Ukraine**", Zeitoun Sabz Cultural and Art Institute, (Accessed on: 17/8/2017).

- Moret, Erica, Biedsteker Thomas, Giunelli Francesco, Porte Clara, Veber Marusa, Bastiat Dawid and Bobocea Cristian (2016), "The New Deterrent? International Sanctions Against Russia over The Ukraine Crisis" Published Online by the Programme for the Study of International Governance (PSIG) at the Graduate Institute of International and Development Studies, Geneva, Available at: file:///C:/Users/baran1/Downloads/InternationalSanctionsAgainstRussia.pdf, (Accessed on: 18/12/2017).
- Namazi, Seyyed Ali and Ehsan Rouhani (2016), "Western Sanctions Against Russia", **Foreign Relations**, Vol. 9, No. 33, pp. 69-107. Available at: <https://frqjournal.csr.ir/article-125801.html>, (Accessed on: 13/2/2018).
- Nelson, Rebecca (2017), "U.S. Sanctions and Russia's Economy", **Specialist in International Trade and Finance, Congressional Research Service**, Available at: <https://fas.org/sgp/crs/row/R43895.pdf> (Accessed on: 19/5/2017).
- Noori, Alireza (2021), "The Nature of Russian and Chinese Revisionism; Iran's Policy and Interests", **Central Eurasia Studies**, Vol. 14, No.2, pp. 371-396, (doi:10.22059/JCEP.2021.328326.450023).
- Raik, Kristi (2017), "The Ukraine Crisis as a Conflict over Europe's Political, Economic and Security Order, Geopolitics", **Geopolitics**, Vol. 24, No.1, pp. 51-70, (doi: 10.1080/14650045.2017.1414046).
- Rostamy, Mohamad (2015), "Ukraine Crisis, Regional Contexts and Extra-Regional Consequences", **Journal of Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 85, pp: 35-64, Available at: <https://ca.ipisjournals.ir/issu-1153-1154.html>. (Accessed on: 18/10/2017).
- Sabbaghian, Ali and Roya Rasooli (2021), "Stability Analysis of Russia-EU Energy Relations after the Ukraine Crisis from Perspective of the Interdependence Theory", **Journal of Central Eurasia Studies**, Vol. 14, No.1, pp. 177-201, (doi 10.22059/JCEP.2020.280927.449842)
- Soltani, Alireza and Reza Bahmanesh (2018), "European Union and Energy Security Challenges", **Research Letter of International Relations**, Vol. 4, No. 17, pp. 211-241, Available at: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1086261> (Accessed on: 19/11/2018).
- Svarin, David (2016), "The Construction of Geopolitical Spaces in Russian Foreign Policy Discourse Before and after the Ukraine Crisis", **Journal of Eurasian Studies**, Vol. 7, No. 2, pp. 129-140 (doi: 10.1016/j.euras.2015.11.002).
- Szczepański, Marcin (2015), "Economic Impact on the EU of Sanctions over Ukraine Conflict", **European Parliamentary Research Service**, October 2015, Available at: [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI\(2015\)569020_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI(2015)569020_EN.pdf) (Accessed on: 25/4/2017).
- Trenin, Dmitri (2016), "Russia-NATO: Controlling Confrontation", **Politique étrangère**, Vol. 81, pp. 87-97, Available at: <https://www.cairnint.info/journal-politique-etrangere-2016-4-page-87.htm>, (Accessed on: 14/9/2016).

- Walt, Stephen (1985), "Alliance Formation and the Balance of World Power", **International Security**, Vol. 9, No. 4, pp. 3-43, Available at: <https://www.jstor.org/stable/2538540> (Accessed on: 12/3/2017).
- Walt, Stephen (1987), **The Origins of Alliances**, NY: Cornell University Press, Chapters 1, 2, 5, Available at: <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt32b5fc> (Accessed on: 16/6/2017).
- Yurgens, Igor (2014), **The West vs. Russia: The Unintended Consequences of Targeted Sanctions**, Available at: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1086261> (Accessed on: 15/11/2017).